

Wstąpienie spadkobierców w miejsce wspólnika w sp. z o.o.

Udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jako zespół praw i obowiązków o charakterze majątkowym, zgodnie z treścią art. 922 §1 Kodeksu cywilnego, przechodzą z chwilą śmierci wspólnika spółki z o.o. na jedną lub kilka osób, stosownie do przepisów kodeksu cywilnego regulujących spadkobranie.

Udziały w sp. z o.o. podlegają dziedziczeniu albo na podstawie testamentu albo w drodze dziedziczenia ustawowego. Jeżeli udziały podlegają dziedziczeniu w trybie ustawowym, to przypadają wspólnie osobom wskazanym przez ustawę, wraz z pozostałym majątkiem zmarłego. Do czasu rozstrzygnięcia kwestii podziału udziałów pomiędzy spadkobierców spadkobiercy stają się współwłaścicielami udziałów i powinni działać przez wspólnego przedstawiciela, zgodnie z art. 184 k.s.h., a w przypadku braku takiego przedstawiciela oświadczenia spółki mogą być dokonywane wobec któregośkolwiek z nich. Dopiero przeprowadzenie przez spadkobierców postępowania działowego lub zawarcie i wykonanie umowy spadkobierców o podział masy spadkowej wskaże, któremu spadkobiercy i w jakiej wysokości przypadły udziały spółki.

Obowiązek zawiadomienia spółki o przejściu udziału na spadkobiercę

Spadkobierca udziałów w spółce z o.o. jest zobowiązany, zgodnie z art. 187 §1 Kodeksu spółek handlowych, do zawiadomienia spółki, jako zainteresowany, o przejściu na niego udziału, jego części lub ułamkowej części, przedstawiając jednocześnie spółce, dowód przejścia w postaci sądowego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku albo zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia. Dopóki spadkobierca nie dokona wskazanego zawiadomienia, to ewentualne przejście udziału na spadkobiercę, mimo tego, że następuje ono z mocy prawa, nie będzie wobec spółki skuteczne. Jak podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 26 maja 2011 r., dopiero z chwilą wykonania obowiązku określonego w art. 187 §1 k.s.h. spadkobiercy wspólnika mogą wykonywać swoje prawa korporacyjne. Dotyczy to nie tylko prawa do udziału w zgromadzeniu wspólników i wykonywania prawa głosu na tym zgromadzeniu, ale także wykonywania innych praw korporacyjnych, jak np. prawa kontroli obejmującego przeglądanie ksiąg i dokumentów spółki oraz żądania wyjaśnień od zarządu (art. 212 §1 k.s.h.). Sąd Najwyższy w powołanym powyżej wyroku uznał również, że zarząd spółki nie jest uprawniony do rozstrzygania o uprawnieniach osoby podającej się za spadkobiercę wspólnika, który nie legitymuje się wymiernym dowodem potwierdzającym dziedziczenie, zwłaszcza w sytuacji, kiedy kilka osób zgłasza konkurencyjne uprawnienia do nabycia spadku. Na spadkobiercy spoczywa więc ciężar wykazania przejścia udziałów w drodze nabycia spadku.

Ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia spadkobierców do spółki

Zgodnie z art. 183 §1 k.s.h. umowa spółki może ograniczyć lub wyłączyć wstąpienie do spółki spadkobierców na miejsce zmarłego wspólnika. W takim przypadku umowa spółki powinna określać warunki spłaty spadkobierców niewstępujących do spółki, pod rygorem bezskuteczności ograniczenia lub wyłączenia.

Ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia do spółki spadkobierców ogranicza lub wyłącza w praktyce stosowanie przepisów prawa spadkowego w zakresie przejścia praw i obowiązków udziałowych.

Ograniczenie wstąpienia spadkobierców do spółki może mieć charakter pozytywny i negatywny, co oznacza, że można wskazać w umowie spółki przymioty, którymi spadkobierca powinien się legitymować, aby umożliwiono mu wstąpienie do spółki bądź wręcz przeciwnie, cechy, które nie są pożądane i blokują spadkobiercy możliwość objęcia udziałów spółki, a także uzależnić możliwość wstąpienia do spółki poprzez wyrażenie zgody przez jej organ. Przykładami takich ograniczeń są:

- ograniczenie polegające na wskazaniu określonych cech zawodowych spadkobierców,
- ograniczenie dotyczące wskazania konkretnych osób, które mogą lub nie mogą dziedziczyć udziałów, z wymieniem ich imienia i nazwiska,
- wskazanie, że udziały mogą przejść na osobę spokrewnioną ze zmarłym w linii prostej bądź bocznej,
- uzyskanie jednomyślnej akceptacji ze strony wszystkich pozostałych wspólników lub akceptację zarządu,
- wiek spadkobierców,
- wyłączenie spadkobierców prowadzących działalność konkurencyjną w stosunku do spółki.

Wyłączenie wstąpienia spadkobierców musi być całkowite, tj. odnosić się do wszystkich spadkobierców. Oznacza to w konsekwencji, że udziały zmarłego wspólnika nie podlegają w ogóle dziedziczeniu.

Ograniczenie lub wyłączenie wstąpienia do spółki spadkobierców, które spółka w umowie może w zasadzie dowolnie skonstruować, nie może oznaczać pozbawienia spadkobierców ekwiwalentu za udziały, które posiadał zmarły wspólnik. Jeżeli więc umowa spółki przewiduje takie ograniczenie lub wyłączenie, należy pod rygorem bezskuteczności ograniczenia lub wyłączenia określić warunki rozliczenia ze spadkobiercami.

Spłata spadkobierców niewstępujących do spółki powinna nastąpić przez:

- wypłatę co najmniej wartości bilansowej udziałów (określonej zgodnie z art. 199 §2 k.s.h.) bądź

- wypłatę przez nabywcę wskazanego przez spółkę kwot równoważnych wartości księgowej udziałów.

Możliwość wyłączenia lub ograniczenia w zakresie dziedziczenia udziałów w sp. z o.o. przewiduje także art. 183 § 2 k.s.h., który wskazuje, że umowa spółki może wyłączyć lub w określony sposób ograniczyć podział udziałów między spadkobierców w przypadku, gdy zmarły wspólnik miał więcej niż jeden udział. Takie wyłączenie bądź ograniczenie wpływa na dopuszczalność lub sposób przeprowadzenia działu spadku, takim postanowieniem umowy spółki będzie więc związany sąd orzekający o dziale spadku, a w przypadku umownego działu spadku, notariusz. Jeżeli umowa spółki wyłącza podział udziałów między spadkobierców, to w praktyce wszyscy spadkobiercy staną się współwłaścicielami udziałów zmarłego wspólnika. Jeżeli natomiast umowa spółki przewiduje ograniczenie podziału udziałów pomiędzy spadkobierców, to może np. uzależniać ten podział od zgody organów spółki albo postanawiać, że w wyniku działu spadku udziały powinny przypaść tylko jednemu bądź niektórym ze spadkobierców.

Należy zwrócić także uwagę na sytuację, w której umowa spółki przewiduje, że wspólnicy mogą mieć więcej niż jeden udział, co wpływa na niepodzielność udziału, a zmarły wspólnik posiadał w spółce tylko jeden udział. W takim przypadku, w wyniku działu spadku udział może przypaść jednemu ze spadkobierców lub też stać się przedmiotem współwłasności wszystkich bądź niektórych ze spadkobierców. W wyniku działu spadku powstanie w takiej sytuacji współwłasność udziału spółki określona w częściach ułamkowych.

Umowa sp. z o.o. może przewidywać (w praktyce jest to bardzo rzadko stosowane rozwiązanie) posiadanie przez wspólnika tylko jednego udziału. W takiej sytuacji udział zmarłego wspólnika, zgodnie z art. 183 §3 k.s.h., może być podzielony między spadkobierców, jeżeli sama umowa takiego podziału nie wyłącza lub nie ogranicza. W ten sposób, po przeprowadzeniu podziału, powstaną w spółce nowe udziały o wartości odpowiadającej wartości przypadającej na część udziału. Jeżeli umowa spółki wyłącza lub ogranicza podział jednego udziału posiadanego przez zmarłego wspólnika, wówczas sąd orzekający o dziale spadku decyduje, który ze spadkobierców obejmuje udział w spółce, oraz orzeka o obowiązku spłacenia reszty spadkobierców.

Autor: Magdalena Kawecka, radca prawny, Kancelaria Prawna Piszcz i Wspólnicy